

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การพัฒนาสตรี เพื่อ เพิ่มรายได้ให้แก่ครอบครัวกำลัง เป็นแนวโน้มสำคัญอันดับหนึ่งใน การพัฒนาชนบท นับตั้งแต่สมัยราชวงศ์สุโขทัยได้มีมติให้ปี พ.ศ. 2518 (ค.ศ. 1975) เป็นปีสตรีสากล และขอให้ประเทศสมาชิกดำเนินการเพื่อมุ่งหมายให้สตรีมีความเสมอภาค มีส่วนร่วมในการพัฒนาและนำสันติสุขมาสู่ครอบครัว โดยร่วมกันจัดทำแผนปฏิบัติการเพื่อสตรีและกำหนด ใ้รอบ 10 ปีค่อจากปีสตรีสากล (พ.ศ. 2519 - 2528) เป็นทศวรรษแห่งการพัฒนาสตรีอีกด้วย (United Nations 1982 : 1)

ประเทศที่กำลังพัฒนาทั้งหลายได้รับผลกระทบดังกล่าวและได้มอง เห็นบทบาทสำคัญของ สตรีในชนบททั้งในฐานะแม่บ้านและหน่วยผลิตทาง เศรษฐกิจของครอบครัวที่สำคัญ (กรมการพัฒนา ชุมชน, กองพัฒนาสตรีและเด็ก : 1) แ่่องค์กรหรือหน่วยให้การศึกษหรือฝึกอบรมทางวิชาชีพ และวิชาการ รวมถึงองค์กรที่จะให้สตรีชนบทมีส่วนร่วมในกิจกรรมยังมีความค้อยอยู่มาก เมื่อ เทียบกับสตรีในเมือง จึงทำให้สตรีชนบทขาดโอกาสที่จะได้มีความรู้หรือทักษะเพิ่มเติม รวมทั้ง ทำให้สตรีชนบทขาดความคิดริเริ่มอีกด้วย (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการ เศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติ 2524 : 5)

ด้วยเหตุนี้ หน่วยงานหลายแห่งทั้งภาครัฐบาลและเอกชนจึงได้ให้ความสนใจเข้าค้ำ- เน้นการตามโครงการพัฒนสตรีกันอย่างแพร่หลาย เช่น กรมส่งเสริมการเกษตร กรมการศึกษา นอกโรงเรียน กรมประชาสงเคราะห์ สภาสตรีแห่งชาติในพระบรมราชินูปถัมภ์ และกรมการพัฒนา ชุมชน เป็นต้น ซึ่งแม้ว่าหน่วยงานต่าง ๆ เหล่านี้จะมีวิธีการและกลุ่มเป้าหมายที่เหมือนหรือแตก- ต่างกันไป แต่มีสาระสำคัญที่สอดคล้องกันคือ จัดให้มีการฝึกอบรมเพื่อให้สตรีชนบทได้มีความรู้ ความสามารถที่จะประกอบอาชีพเพื่อช่วยเหลือตนเองและครอบครัว (ยุวชน วุฒิเมธี 2524 :

กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทยในฐานะที่เป็นหน่วยงานหลักของรัฐบาลที่รับผิดชอบงานพัฒนาสตรีมาตั้งแต่ พ.ศ. 2505 ใ้วางแผนพัฒนาสตรีมาแล้ว 4 ระยะ ๑ ละ 5 ปี (พ.ศ. 2505 - 2524) สำหรับแผนพัฒนาสตรีในปัจจุบัน (พ.ศ. 2525 - 2529) ใ้กำหนดแผนพัฒนาอาชีพและรายได้ขึ้นไว้เป็นแผนงานหลักแผนหนึ่งในการดำเนินงาน โดยเน้นว่าโครงการพัฒนาสตรีที่ดำเนินการตามแผนพัฒนาอาชีพและรายได้นี้ มุ่งส่งเสริมให้สตรีชนบทที่มีความรู้ด้านอาชีพตามความถนัดและความสนใจ โดยการฝึกอบรมใ้มีความรู้ที่จะนำไปประกอบอาชีพเพื่อเพิ่มพูนรายได้ เป็นหน่วยผลิตทางเศรษฐกิจอย่างจริงจัง (กรมการพัฒนาชุมชน, กองพัฒนาสตรีและเด็ก 2525 : 13)

การดำเนินงานพัฒนาสตรีของกรมการพัฒนาชุมชนใ้ยึดหลักการพัฒนาชุมชนที่ว่า การพัฒนาต้องอยู่บนรากฐานของปัญหาและความต้องการและการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างแท้จริง รวมทั้งการนำทรัพยากรในท้องถิ่นมาใช้ใ้มากที่สุดคนสมผสานกับการสนับสนุนของรัฐบาลในส่วนที่เกินขีดความสามารถของชุมชน (กรมการพัฒนาชุมชน 2523 : 1 - 2) ทั้งนี้โดยมีขั้นตอนของการฝึกอบรมที่สำคัญพอสรุปได้ กล่าวคือ มีการสำรวจหาปัญหาและความต้องการของสตรี มีการสำรวจหาทรัพยากรในท้องถิ่นที่จะนำมาใช้ประโยชน์ใ้ มีการจัดทำแผนและวางโครงการ มีการรวมกลุ่มผู้สนใจในกิจกรรมร่วมกัน และมีการฝึกอบรมใ้ความรู้และทักษะเกี่ยวกับกิจกรรมนั้น รวมทั้งการใ้ความรู้เกี่ยวกับการดำเนินงานในรูปของกลุ่ม คือความรู้เกี่ยวกับการจัดการบัญชีและการตลาดอีกด้วย (กรมการพัฒนาชุมชน, กองพัฒนาสตรีและเด็ก : 7 - 8)

กิจกรรมที่จัดฝึกอบรมขึ้นตามโครงการพัฒนาสตรี เพื่อเพิ่มพูนรายได้ใ้แก่สตรีในชนบทดังกล่าว มีหลายประเภทตามความต้องการและความเหมาะสมกับท้องถิ่นนั้น ๆ เช่น การย้อมสี ทอผ้า การปักเย็บเสื้อผ้า การประดิษฐ์ การเพาะปลูก การเลี้ยงสัตว์ การจักสานไม้ไผ่หรือหวาย เป็นต้น ซึ่งกิจกรรมประเภทต่าง ๆ เหล่านี้ บางกิจกรรมใ้ได้มีการปฏิบัติโดยการถ่ายทอดความรู้จากบรรพบุรุษมาเป็นทอด ๆ ไม่เคยมีการดำเนินงานในรูปของกลุ่มมาก่อนและไม่มีการปรับปรุงหรือดัดแปลงใ้เป็นที่ต้องการของตลาด เช่น กิจกรรมการย้อมสี-ทอผ้า การจักสานไม้ไผ่หรือหวาย เป็นต้น การฝึกอบรมจึงมีเนื้อหาเพิ่มเติมความรู้ในเรื่องของวิชาการสมัยใหม่ ๆ หรือรูปแบบใหม่ ๆ บางอย่างในการผลิต และมีการรวมกลุ่มดำเนินงานกันขึ้น และกิจกรรมบางประเภทอาจจะเป็นสิ่งใหม่ที่ไม่เคยมีการใช้หรือการปฏิบัติกันมาก่อนเลยในชุมชนแห่งนั้น

กิจกรรมที่เป็นสิ่งใหม่ไม่เคยมีการใช้หรือการปฏิบัติมาก่อนนี้จัดว่าเป็นนวัตกรรม (Innovation) สำหรับประชาชนในพื้นที่นั้น ๆ (Barnett 1953 : 7) เช่น การประดิษฐ์ผลิตภัณฑ์ผักกบชาซึ่งจัดว่าเป็นนวัตกรรมที่เกิดขึ้นในประเทศไทยในระยะเวลาไม่เกิน 10 ปีมานี้ และกรมการพัฒนาชุมชนได้ดำเนินการฝึกอบรมให้สตรีชนบทได้มีความรู้ เรื่องการนำผักกบชามาประดิษฐ์เป็นของใช้ต่าง ๆ เช่น หมวก กระเป๋า ตะกร้า ถาดผลไม้ เชือกหรือเปลญวน เป็นต้น รวมทั้งได้มีการฝึกอบรมให้สตรีชนบทได้มีความรู้ เรื่องการดำเนินงานในรูปของกลุ่ม การจัดการ การทำบัญชีและการตลาดค้าขาย เพื่อให้กลุ่มสตรีสามารถดำเนินงานอย่างต่อเนื่องและพึ่งตนเองได้ในที่สุด

การฝึกอบรมเรื่องการประดิษฐ์ผลิตภัณฑ์ผักกบชากลับกล่าว จัดได้ว่าเป็นการ เผยแพร่ นวัตกรรมที่สำคัญอย่างหนึ่ง เพราะนอกจากจะเป็นการ เสริมสร้างสตรีชนบทให้รู้จักการรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมแล้ว ยัง เป็นการนำวิธีที่ดีในท้องถิ่นที่ไร้ประโยชน์มาทำให้เกิดประโยชน์เพื่อเพิ่มพูนรายได้ให้แก่สตรีอีกด้วย

อีกทั้ง เป็นการช่วยกำจัดผักกบชาซึ่งก่อให้เกิดความเสียหายอย่างรุนแรงแก่แหล่งน้ำ ซึ่งมีความสำคัญแก่เกษตรกร โดยไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมเหมือนอย่างการกำจัดด้วยสารเคมีได้อีก ทางหนึ่งด้วย (ผักกบชา : วัชพืชที่นาสน 2524 : 60 - 61)

ด้วยเหตุนี้ จึงน่าที่จะได้มีการศึกษาว่า คุณลักษณะของนวัตกรรมที่มีลักษณะ เช่นไรที่มี ผลมากที่สุดต่อการยอมรับของสมาชิกกลุ่มสตรี โดยจะทำการศึกษาจากสมาชิกกลุ่มสตรีประดิษฐ์ ผลิตภัณฑ์ผักกบชาบานสันป่าม่วง ตำบลบ้านต้อม อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา ซึ่งได้รับการ เผยแพร่นวัตกรรมการประดิษฐ์ผลิตภัณฑ์ผักกบชามาตั้งแต่เดือนมกราคม 2523 เพื่อนำผลของ การศึกษาไปอนุมาณใช้ในการดำเนินงานในพื้นที่อื่น ๆ หรือโครงการพัฒนาชนบทด้านอื่น ๆ ที่ คล้ายคลึงกันให้ประสบความสำเร็จต่อไป

การที่ผู้วิจัยทำการศึกษาดังนี้เกี่ยวกับคุณลักษณะของนวัตกรรมที่มีผลต่อการยอมรับ นวัตกรรมเนื่องจากการศึกษาที่ผ่านมาแสดงให้เห็นว่า

ปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับนวัตกรรมมีหลายประการด้วยกัน เช่น ปัจจัยที่เกี่ยวกับคุณลักษณะ ของผู้เผยแพร่ นวัตกรรม (เช่น ความน่าเชื่อถือและความเชี่ยวชาญของผู้เผยแพร่ นวัตกรรม เป็นต้น) ปัจจัยที่เกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้ยอมรับนวัตกรรม (เช่น ระดับการศึกษา ฐานะทางเศรษฐกิจ ความ

เป็นผู้นำ หรือความทันสมัยของผู้ยอมรับนวัตกรรม เป็นต้น) และปัจจัยเกี่ยวกับคุณลักษณะของนวัตกรรรมเอง (เช่น ความซับซ้อนหรือยุ่งยากของนวัตกรรม ความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบของนวัตกรรม ในแง่ของรายได้ เป็นต้น) ซึ่งปัจจัยเกี่ยวกับคุณลักษณะของนวัตกรรมเองนั้น จัดว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญประการหนึ่งที่มีผลต่อการยอมรับนวัตกรรม แต่การศึกษาถึงปัจจัยเกี่ยวกับคุณลักษณะของนวัตกรรมไม่แพร่หลาย เท่ากับการศึกษาถึงปัจจัยเกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้เผยแพร่และผู้ยอมรับนวัตกรรม (Rogers and Shoemaker 1971 : 135)

เพราะฉะนั้น จึงน่าที่จะได้มี การศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวกับคุณลักษณะของนวัตกรรมที่มีผลต่อการยอมรับนวัตกรรมให้แพร่หลายมากขึ้น

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

เพื่อทราบคุณลักษณะของการประคินชุมชนลิตภคพนักคบชวาทพมผลมากที่สุคคคการยอมรับของสมาชิกกลุ่มสตรีประคินชุมชนลิตภคพนักคบชวาทบ้านสันป่าม่วง ตำบลบ้านค่อม อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา ซึ่งคุณลักษณะของการประคินชุมชนลิตภคพนักคบชวาท สามารถแยกออกเป้น 5 คุณลักษณะ คือ

1. ความได้เปรียบเชิงเทียบ
2. ความเข้ากันได้
3. ความซับซ้อนหรือยุ่งยาก
4. ความสามารถนำไปทดลองได้
5. ความสามารถสังเกตเห็นผลได้

ขอบเขตของการวิจัย

เนื่องจากข้อจำกัดในเรื่อง เวลาและงบประมาณ ผู้วิจัยจึงมุ่งศึกษาเฉพาะกลุ่มสตรีประคินชุมชนลิตภคพนักคบชวาทบ้านสันป่าม่วง ตำบลบ้านค่อม อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา ด้วยเหตุผลคือ

1. เป็นกลุ่มที่เค่นตามรายงานของพัฒนาชุมชนจังหวัดพะเยา ทั้งนี้จากรายงานเมื่อเดือนพฤศจิกายน 2525 กล่าวคือ เป็นกลุ่มที่มีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องจากการ เริ่มต้นในเดือนมกราคม 2523 จนถึงปัจจุบัน และสมาชิกสามารถนำความรู้จากการฝึกอบรมไปประกอบอาชีพได้

2. เป็นกลุ่มที่มีแนวโน้มของการยอมรับนวัตกรรมมากกว่ากลุ่มอื่น ๆ ที่มีกิจกรรมประเภทเดียวกัน โดยพิจารณาจากจำนวนสมาชิกที่มีถึง 63 คน เมื่อเทียบกับกลุ่มอื่นซึ่งมีสมาชิกจำนวนสูงสุด 35 คน ทั้งนี้จากรายงานของกองปฏิบัติการกรมการพัฒนาชุมชน เรื่อง "แหล่งผลิตอาชีพอุตสาหกรรมในครัวเรือน ในเขตพัฒนาทั่วประเทศ" สสำรวจ เมื่อเดือนมกราคม 2525
3. พะเยา เป็น 1 ใน 37 จังหวัดทั่วประเทศที่เป็นพื้นที่เป้าหมายพื้นที่ชนบทยากจนของรัฐบาลซึ่งจะต้องมีการดำเนินการตามแผนพัฒนาการ เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (2525 - 2529) โดยเร่งด่วน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการ เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2524 : 23)
4. พะเยา เป็นจังหวัดที่ได้รับความสนใจที่จะร่วมกันเร่งรัดพัฒนา เพื่อช่วยสะกักกันมิให้สตรีอพยพเข้าสู่เมืองหลวง เพื่อประกอบอาชีพเป็นหญิงบริการ

นิยามศัพท์

1. นวัตกรรม หมายถึง การประดิษฐ์ผลิตภัณฑ์นักศึกษาซึ่งเป็นสิ่งใหม่หรือวิธีปฏิบัติใหม่สำหรับสตรีบ้านสันป่าม่วง ตำบลบ้านต๋อม อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา
2. คุณลักษณะของนวัตกรรม หมายถึง
  - 2.1 ความได้เปรียบเชิง เทียบ หมายถึงสมาชิกกลุ่มสตรีรู้สึกว่ามีรายได้ดีกว่าเมื่อเทียบกับการปฏิบัติที่การประดิษฐ์ผลิตภัณฑ์นักศึกษาแทนที่
  - 2.2 ความเข้ากันได้ หมายถึงการประดิษฐ์ผลิตภัณฑ์นักศึกษาเข้ากันได้กับความต้องการของสมาชิกกลุ่มสตรี
  - 2.3 ความซับซ้อนหรือยุ่งยาก หมายถึงสมาชิกกลุ่มสตรีสามารถเข้าใจเนื้อหาหรือกระบวนการของการประดิษฐ์ผลิตภัณฑ์นักศึกษาได้เร็วหรือช้า และความยากหรือง่ายในการจัดหาวัสดุและอุปกรณ์ในการประดิษฐ์ผลิตภัณฑ์นักศึกษา
  - 2.4 ความสามารถนำไปทดลองได้ หมายถึงสมาชิกกลุ่มสตรีทดลองประดิษฐ์ผลิตภัณฑ์นักศึกษา โดยใช้ทรัพยากรในปริมาณจำกัดได้

2.5 ความสามารถสังเกตเห็นผลได้ หมายถึงสมาชิกกลุ่มสตรีเห็นว่าผู้อื่น
ประคิษุณฺณลิตภักตหมักคบชวาแล้วคิคว่าไคผลคิจึงทำบ้าง

3. การยอมรับ หมายถึง สมาชิกกลุ่มสตรีไคยคเอกการประคิษุณฺณลิตภักตหมักคบชวา
เป็นอาชีพหลักหรือ เป็นอาชีพรอง

4. กลุ่มสตรี หมายถึง สตรีที่ขึ้นทะเบียนเป็นสมาชิกกลุ่มสตรีประคิษุณฺณลิตภักตหมักคบ-
ชวา บ้านสันป่าม่วง ตำบลบ้านคอม อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา

สมมติฐานในการวิจัย

คุณลักษณะของการประคิษุณฺณลิตภักตหมักคบชวา 5 ประการ คือ 1) ความไคเปรียบ
เชิงเทียบ 2) ความเข้ากันไค 3) ความซับซ้อนหรือยุ่งยาก 4) ความสามารถนำไปทดลอง
ไค 5) ความสามารถสังเกตเห็นผลไค ไคมีความแตกต่างกันคอกการยอมรับของสมาชิกกลุ่มสตรี
ขอจำกัดของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาคเฉพาะกลุ่มสตรีในจังหวัดพะเยา เท่านั้น จึงไคอาจสรุป
ไคว่า เป็นข้อมูลของสตรีทั่วประเทศ แต่อาจอนุมานผลการวิจัยครั้งนี้ไปประกอบการวางแผน
พัฒนาสตรีในกิจกรรมประเภทอื่น ๆ หรือในพื้นที่อื่น ๆ คอไปไค

ประโยชน์ที่ไครับจากการวิจัย

1. ทำให้ทราบคุณลักษณะของนวัตกรรมที่มีผลมากที่สุดคอกการยอมรับของสมาชิกกลุ่ม
สตรีประคิษุณฺณลิตภักตหมักคบชวาบ้านสันป่าม่วง ตำบลบ้านคอม อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา
2. ทำให้ทราบจำนวนสมาชิกกลุ่มสตรีประคิษุณฺณลิตภักตหมักคบชวาบ้านสันป่าม่วง
ตำบลบ้านคอม อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา ที่ยคอาชีพประคิษุณฺณลิตภักตหมักคบชวาแยกเป็น
อาชีพหลัก หรืออาชีพรอง
3. สามารถนำผลการวิจัยไปใช้ในการเผยแพร่ นวัตกรรมเรื่องอื่น ๆ เพื่อการพัฒนา
สตรี
4. เป็นแนวทางในการศึกษาเรื่องที่เกี่ยวข้องคอไป